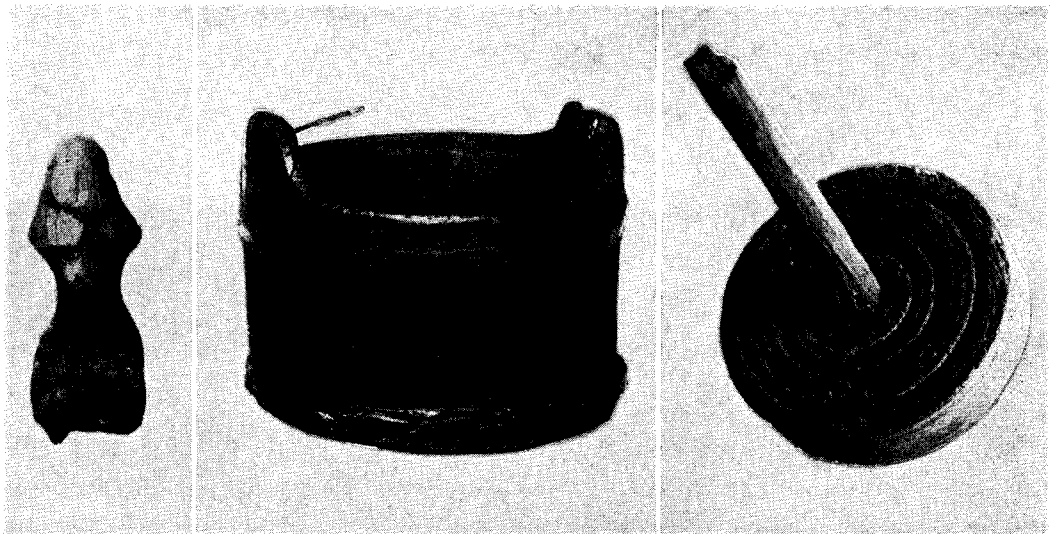

ESKIMOERNES SAMMENTRÆF MED NORDBOERNE I GRØNLAND

Af dr. phil. *Therkel Mathiassen*

Det var en varm julidag på øen Inugsuk i Upernaviks norddistrikt i året 1929. Min amerikanske medarbejder, miss Frederica de Laguna fra Philadelphia og jeg lå i vor mødding og gravede. Solen bagte, myggene summede, de mange små isfjelde, der var strandet på den lille ø's strandbred, brasede sammen på grund af varmen. Fra møddingen steg dunsterne op, efterhånden som solen smeltede de frosne lag. Det var en dejlig mødding, stor og tyk, med mange dejlige sager i; den var besværlig at komme ned i, fordi den var frossen, og det havde den været i adskillige århundreder. Vi måtte lade solen tø et lag op og så skrabe det af, så den kunne smelte et nyt lag og på den måde arbejde os ned igennem den. Men i denne frosne mødding kunne alting holde sig fortrinligt: Sager af ben, træ og hvalbarde, ja, selv skindstykker, æggeskaller, hundeeskrementer; da det hele var gennemtrukket af spæk, kunne luften blive lidt tyk, når det tøede op. Men her var dejligt for en arkæolog, og vi var nu nede i ret gamle lag, hvis sager mindede om dem, vi havde udgravet i arktisk Canada på 5. Thule-ekspedition, og som vi havde kaldt Thule-kultur, en befolkning, der hovedsagelig levede af sødyrfangst, navnlig hvaler og hvalrosser, men også sæler. Nu lød der pludselig et højt råb fra miss de Laguna: „Hello, here we have Hans Egede himself!“ Og hun fremviste en lille trædukke, kun 5 cm lang, der ved første øjekast godt kunne ligne en præst i ornat. Men så man nærmere efter, opdagede man snart, at det var noget helt andet: En person i den middelalderlige dragt, som vi kender fra nordboernes kirkegård ved Herjolfsnæs syd for Julianehåb: Lang kofte med snæver talje og stor løs hætte, en dragttype, der kan tidsfæstes til 14. århundrede. Den lille træfigur skal øjensynlig forestille en nordbo; men den er skåret af en eskimo, i samme stil som de mange eskimoiske dukker, der findes, med fladt ansigt uden ansigtstræk og uden arme.

Men den eskimo, der har skåret denne dukke, må have set en nordbo; og vi er her næsten tusinde kilometer nord for nordboernes nordligste bopladser i Vesterbygden, Godthåbt distrikt! Senere fandt vi flere nordbosager i Inugsuk-møddingen. Et stykke klokke-malm, en spillebrik af hvalben, et stykke vævet, uldent tøj. Og der var også andre sager, der tydede på, at de havde lært noget af nordboerne, således små trækar, lavet i bødker-

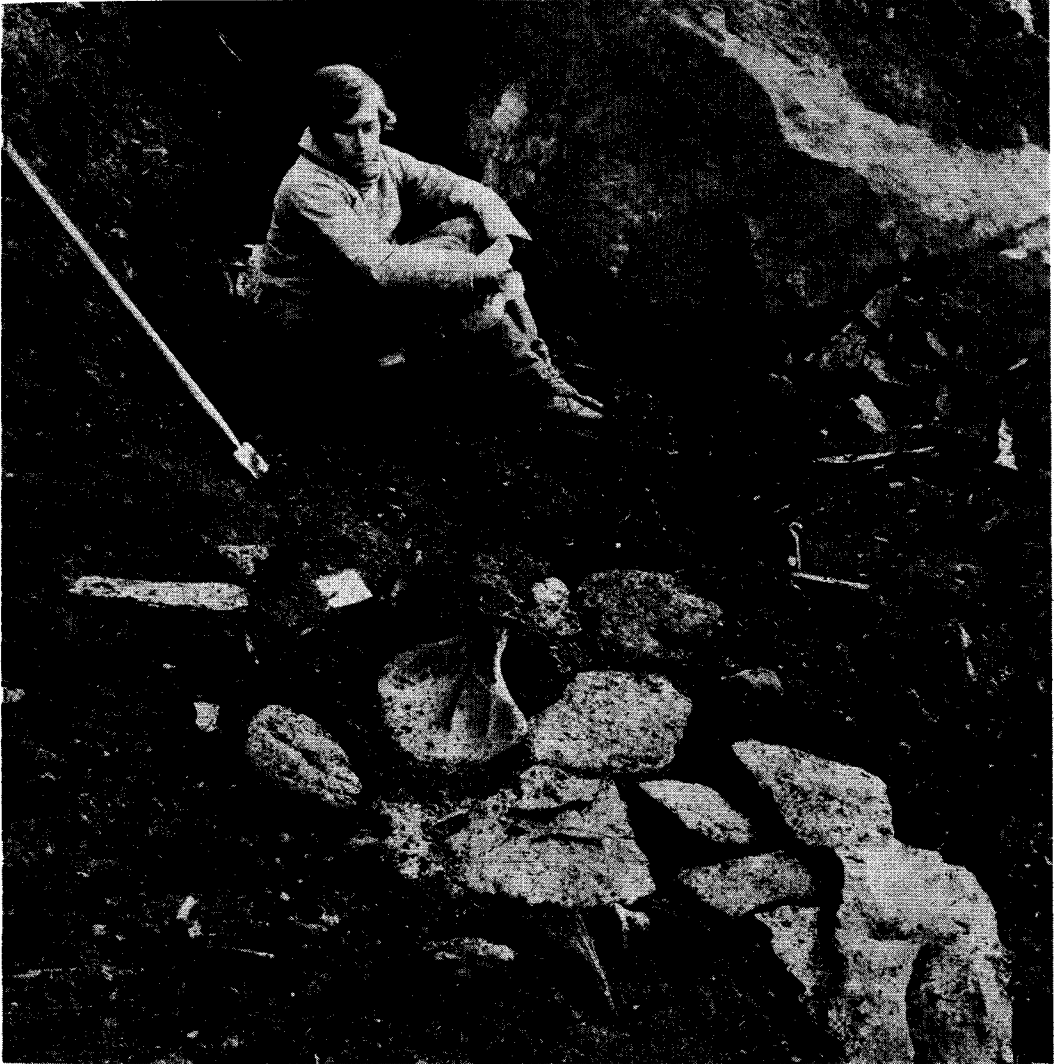

*Til venstre: Dukken fra Inugsuk. I midten ses en lille balje i bødkereteknik; stavene er af træ og båndene af hvalbarde; fra Inugsuks middelalderlag.
Til højre: Spillebrik af hvalben, lavet af nordboerne, men af eskimoerne anvendt som snurretop for børn*

teknik, noget der ellers er eskimoerne fremmed. Disse middelalder-eskimoer på Inugsuk har således set nordboer og haft samkvem med dem. Hvordan kan det gå til?

I Are Frodes Islænderbog står der, at da de første nordboer kom til Grønland, fandt de spor af eskimoer, men ikke eskimoerne selv; øjensynlig havde allerede på dette tidspunkt, før år 1000, grupper af eskimoer været i Sydgrønland, men har antagelig atter forladt det; med deres arktiske fangstteknik har dette land næppe tiltalt dem. Første gang, vi hører om sammentræf med eskimoer, er i „Historia Norvegia“ fra omkring 1200. Her står: „Paa den anden Side Grønlænderne mod Nord er der af Jægere blevet fundet nogle Smaamennesker, som de kalder Skrælinger; naar de i levende Live saares af Vaaben, bliver deres Saar hvide uden Blodtilløb, saa længe de er i Live; men naar de er døde, vil Blodet ikke holde op at flyde; men Jern mangler de aldeles og bruger Tænderne af Hvalros til Kastevaaben, skarpe Sten til Knive.“ Det må være på deres lange fangstrejser nordpå til „Nordersetur“ og „Krogfjordshede“, at disse nordbo-jægere har truffet eskimoer, og meget karakteristisk for deres syn på disse „småmennesker“ er det, at det de mest interesserer sig for er, hvordan deres blod flyder. Og at de på deres rejser har været helt oppe ved Inugsuk ses af, at der i en varde på toppen af nabøen Kingigtorsuaq er fundet en runesten, hvorpå står: „Erling Sigvattsson og Bjarne Tordsson og Enride Oddsson byggede denne Varde Lørdag før Gangdag“ — (25. April). Her har vi øjensynlig forklaringen på nordbosagerne på Inugsuk.

Og følger vi nu de gamle, middelalderlige eskimoruiner ned langs vestkysten, finder vi meget ofte nordbosager i dem; vi har fundet dem i Diskobugten, i Kangâmiut-egnen, i

Miss de Laguna i Inugsuk-møddingen

Foto: Th. Mathiasen

Sukkertoppens distrikt og ikke mindst i selve Julianehåbs distrikt, hvor nordboerne havde deres hovedkvarter, Østerbygden. Vi finder klumper af klokkemalm fra nordboernes kirkeklokker, tenvægte af vegsten, hvæssesten af en karakteristisk form, stumper af vegstenskar og andre former end eskimoernes, et stykke af en bronzegryde, jernsager, stumper af uldtøj og endnu flere nordbодукker. Alt dette viser samkvem med nordboerne, selv om nogle af sagerne kan være fra plyndring af nordbogårdene efter nordboernes undergang.

Sådan ser eskimo-arkæologiens vidnesbyrd om samkvem mellem eskimoer og nordboer ud. Men vi har også vidnesbyrd derom fra 3 andre kilder: Nordboarkæologien, de historiske efterretninger om nordboerne og grønlandske sagn derom. På nordbopladsene er der

af og til fundet eskimoiske sager; på Herjolfsnæs-kirkegården lå en oval hvalbardeskål under ligets hoved i en grav; i en mødding ved domkirkesædet Gardar lå en eskimoisk snekniv af en type, der kun kendes fra Nordgrønland. Fornylig er der i en af nordbogårdene inde i landet i Østerbygden fundet et skelet, liggende i husgangen; er det den sidste overlevende nordbo, hvis lig vi finder her?

I det 14. århundrede hører vi fra Ivar Baardsøn, at eskimoerne har ødelagt Vesterbygden. En undsætningsekspedition sydfra kom for sent: „Og da de kom did, da fandt de ingen Mænd, hverken kristne eller hedenske, uden noget vildt Fæ og Faar — —“ Men eskimoernes kraftige sydgående bevægelse fortsattes. 1379 har skrælingerne hærget Østerbygden, dræbt 18 mand og bortført to drenge som trælle. Eskimoerne, „skrælingerne“, er øjensynlig nu blevet dristigere; de har opdaget, at nordboerne øjensynlig ikke er så uovervindelige, at deres egne våben, navnlig pilene, bider godt på dem. Og de har næppe haft grund til at elske dem, overlegne, race stolte, utolerante, som nordboerne var overfor andre folkeslag. Den ene gård efter den anden er blevet overfaldet og ødelagt, så nordboerne efterhånden er blevet trængt ind i de indre fjordegne. Men der gik dog formentlig endnu et århundrede, inden nordboerne helt bukkede under, svækkede, degenererede, underernærede på grund af mangel på tilførsler udefra; de nedlod sig ikke til at lære noget af eskimoernes, til landets forhold fortrinligt tilpassede fangstteknik.

Grønlænderne har adskillige sagn om deres samkvem med nordboerne, qavdlunatsivit. Jeg skal da slutte med et kort referat af sagnet om nordboernes høvding Ungortoq:

En kajakmand fra Arpaitsivik ser ved Qaqortoq en nordbo gå ved stranden og samle muslinger, og han opfordrer kajakmanden til at prøve på at ramme sig med sit fuglespyd; eskimoen vil ikke, men da høvdingen Ungortoq (Yngvar?) også opfordrer ham dertil, kaster han spydet og dræber nordboen; høvdingen blev dog ikke vred derover. Men et par år efter passerer kajakmanden igen nordbogården, ser igen en nordbo ved stranden og dræber ham med sit spyd. Senere hen på vinteren, da fjorden var tilfrosset, overfalder nordboerne Arpaitsivik og dræber alle beboerne; kun to brødre undslipper, men Ungortoq løber efter dem, når den ene og afhugger hans arm. Kun den anden broder, Kaissape, undslipper til en anden boplads. Her forbereder han sin hævn, nordbopladsen overfalder, beboerne indebrændes, og alle omkommer undtagen Ungortoq, der flygter med sin lille søn i armene; han blev forfulgt, kastede drengen i en sø, for at han ikke levende skulle falde i skrælingernes hænder, og undslap til Igaliko, hvor han boede hos høvdingen Olav. Men da Kaissape stadig forfulgte ham, flygtede han fra sted til sted, tilsidst til østkysten i nærheden af Aluk. Igennem husets vindue dræbte Kaissape nu med en pil Ungotoqs kone, der lå med et diende barn ved brystet, og da høvdingen løb ud med en økse, fik han ram på ham med en pil, der var tryllet over. Derpå dræbte han det lille barn og vendte tilbage til sin boplads.